

NUMMER 11
NOVEMBER 1965

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit **VRIJWILLIGE** bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

V A K B O N D V A N H A V E N A R B E I D E R S I N D E
B R A N D I N G V A N D E K L A S S E N S T R I J D .

IN DE HAVEN van Londen en die van andere Britse zeeesteden is een bijzonder interessante ontwikkeling gaande, die de moeite waard is om met de grootst mogelijke opmerkzaamheid te volgen. Jaren geleden al waren hier uiterst scherpe tegenstellingen zichtbaar tussen de in de Algemene Transport Bond (Transport & General Workers Union) georganiseerde dokwerkers enerzijds en de leiding van die grootste aller Britse vakbonden anderzijds. Die tegenstellingen brachten niet alleen heel wat pennen in beweging, zij leidden er ook toe, dat vele, zeer vele arbeiders voor hun lidmaatschap van de T.G.W.U. bedankten. Een deel van hen versterkte de rijen der ongeorganiseerden; een ander deel sloot zich aan bij een nieuwe vakbond, die de naam ontving van de Nationale Vakvereniging van Havenarbeiders (National Union of Portworkers). Omdat de lidmaatschapsboekjes van de oude vakbond altijd wit geweest waren en de nieuwe vakbond ter onderscheiding blauwe lidmaatschapsboekjes uitgaf, sprak men al spoedig van de witte en de blauwe vakvereniging. Dat was in november 1962.

Toen de nieuwe vakbond zich nog maar nauwelijks gevormd had, braken in Engeland en met name in Londen grote havenstakingen uit. Daarbij stelden de Britse dagbladen het merkwaardige feit vast, dat de greep op die stakingen niet alleen, gelijk men verwachten mocht, volkomen ontsnapte aan de van iedere strijd sinds lang afkerige TGWU, maar óók aan de nieuwe organisatie, ook al liet die in de roerige dagen van haar ontstaan nog zo'n radicaal geluid horen en ook al toonde zij zich zeer strijdlustig.

De leiding van de havenstaking, zo constateerde bijvoorbeeld in het najaar van '62 de "News Chronicle", berust niet bij de blauwe bonden maar bij een soort van geheimzinnig comité, omtrent welks karakter men het rechte niet te weten kan komen en dat geheel onafhankelijk van de beide thans naast elkaar bestaande vakorganisaties opereert. De Britse havenarbeiders luisteren noch naar de vermaningen van de TGWU, noch naar de parolen der nieuwe organisatie, maar naar dit comité. Achteraf beschouwd kan men dat verschijnsel het voorspel van de huidige ontwikkeling noemen. Dat dit zo is, blijkt bijvoorbeeld zonneklaar uit een korte notitie in "The Financial Times" van maandag 11 oktober j.l. Naar aanleiding van de zoveelste wilde staking, in de haven van Londen uitgebroken, constateerde dit invloedrijke en serieuze financiële blad, dat de gebeurtenissen zowel de TGWU als de blauwe bonden, de laatste echter vooral, in een moeilijke positie plaatsten.

Sinds die "wilde" havenstakingen uit de herfst van '62 - stakingen,

waarvan de Britse pers met een zweem van ongerustheid vaststelde, dat ze voortreffelijk "georganiseerd" waren - is het aantal "wilde" conflicten van Britse dokwerkers voortdurend toegenomen. Welbeschouwd werd daarmee een strijdtraditie voortgezet, die dateert vanaf het einde van de tweede wereldoorlog. Reeds in de jaren 1954 en 1955 bereikte de strijd lust van de Britse dokwerkers een tot dan toe ongekennde intensiteit. In oktober 1954 legden zij spontaan het werk neer voor een periode van vijf weken. Op 23 mei 1955 gingen de havenarbeiders van Londen, Liverpool, Birkenhead, Hull en Manchester opnieuw in staking, tezamen maar liefst 18.000 in getal. Hun worsteling duurde toen tot aan het begin van juli. Herbert Morrison, in die dagen de leider van de Britse Labourparty, verklaarde in november 1954, dat "de dokwerkers de neiging vertoonden zich egoïstisch te gedragen en dat er tegen die neiging een dam moest worden opgeworpen" (Herbert Morrison geciteerd uit het Britse weekblad "The Observer" van 7 november 1954).

Toentertijd, in de jaren 1954 en 1955, was de National Union of Portworkers nog niet op het toneel verschenen. Toch was ook toen de TGWU niet de enige vakvereniging van havenarbeiders. Sedert 1923 bestond er daarnegen in Londen een kleinere vakbond, de National Association of Stowers and Dockers (N.A.S.D.), waarop velen hun - valse - hoop vestigden, toen de grote TGWU telkens en telkens weer zich vierkant tegenover de strijdende arbeiders plaatste. Maar de illusies, die men ten opzichte van deze kleinere organisatie koesterde, gingen spoediger nog dan menig scepticus verwacht had in rook op. Als gevolg daarvan beleefde men in het begin van de zestiger jaren een soort van herhaling van de ganse reeks gebeurtenissen op een ander plan en in een andere vorm. In de plaats van de N.A.S.D. was de National Union of Portworkers getreden. Na bittere teleurstellingen met de NASD gaf zij voedsel aan nieuwe illusies. Maar gelijk wij reeds gezien hebben was er toch méér aan de hand dan dat alleen. Zoveel enthousiasme of hoop kon de National Union of Portworkers niet wekken of bij haar eerste vuurproef reeds bleek zij daar in zoverre niet tegen bestand, dat het "wilde" stakingscomité in de haven van Londen een grotere autoriteit genoot dan de nieuwe organisatie met weliswaar "linkse" leiders aan het hoofd, maar niettemin gevormd naar klassiek model.

Wat wij thans, in de jongste tijd, beleven, is in zeker opzicht wederom een herhaling van de historie in een gans andere vorm. Stierven in de zestiger jaren de verwachtingen rond de NASD een langzame of somtijds snelle dood, thans zien wij het aureool rond de National Union of Portworkers verbleken. De ontwikkeling immers, waarvan wij hier spreken, wordt gekenmerkt door twee hoofdtendenzen, die elkaar min of meer doorkruisen. Aan de ene kant ziet men hoe de Britse havenarbeiders, gebukt onder wat Marx eens "de alpdruk der traditie" heeft genoemd, voortdurend weer zich vastklampen aan beproefde organisatievormen uit het verleden en nieuwe illusies nalopen in de plaats van oude. Aan de andere kant echter - en tegelijkertijd, zo gecompliceerd is nu eenmaal de realiteit - wint de nieuwe organisatievorm, gelijk die door het optreden van "wilde"-stakingscomité's vertegenwoordigd wordt, voortdurend aan kracht en ook meer veld. Het tempo der gebeurtenissen wordt dientengevolge aanzienlijk versneld. Van 1923 tot voorbij het midden der vijftiger jaren had de NASD, ofschoon klein gebleven, toch een zekere autoriteit weten te bewaren, alvorens tussen de molenstenen van de TGWU ter rechter- en de spontaan gevormde stakingscomité's ter linkerzijde te worden fijngewreven. De National Union of Portworkers schijnt een veel en veel kortere glansperiode te zijn beschoren. Nauwelijks vier jaar oud of nog niet eens zelfs, staat zij al uiterst kwetsbaar midden in de branding van de klassenstrijd. En al mogen dan thans - uiterlijk - de "wilde" stakingen van de Britse dokwerkers minder spectaculair zijn dan in de vijftiger jaren

toen er veel meer arbeiders bij betrokken waren, wat zij aan omvang (nog?) missen, dat hebben zij gewonnen aan diepte en betekenis. Men behoeft om dat laatste te beseffen maar te letten op de toon van een blad als de "Financial Times", op het feit, dat de "wilde" stakingen het studie-object van een officiële commissie (de Commissie Devlin) zijn geworden en op de merkwaardige positie waarin zich de National Union of Portworkers gemanoeuvreed heeft met betrekking tot een kwestie als het overwerk, waarom thans de meeste der Britse havenconflicten draaien.

Overigens, wanneer wij zeggen, dat de "wilde" stakingen nu minder omvangrijk zijn dan een aantal jaren geleden, dan is dat natuurlijk maar relatief. Een staking als die van begin oktober j.l. in de Londense haven moge door zijn aantal erbij betrokkenen minder opvallen, een staking gelijk die, welke op 17 mei j.l. onder de dokwerkers van de Mersey uitbrak met 8 à 9000 stakers, mag er toch echt wel zijn. In onze ogen echter is de vorm van de strijd (zuiver "wild") en het optreden der twee bonden (TGWU en NUP) belangrijker dan het aantal bij de worsteling betrokken arbeiders.

Temidden van het huidig strijdgewoel hebben wij, zo constateerden we al, te maken met het optreden der Commissie Devlin. Dat is een nieuw element, dat de ernst van de situatie onderstreept. Want het moet iedereen te denken geven, dat destijds, bij wekenlange stakingen van tienduizenden Britse havenarbeiders een dergelijke commissie niet in het leven werd geroepen, als gevolg echter van de toch in ieder geval wat minder spectaculaire bewegingen der zestiger jaren wél. De oorzaak daarvan hebben wij in het bovenstaande eigenlijk al aangeduid. Maar men vindt die oorzaak óók in het rapport terug, waarvan de Commissie Devlin na precies negen maanden is bevalen. In dat rapport namelijk wordt vastgesteld, dat de betrekkingen tussen de havenarbeiders en de werkgevers in de haven langzamerhand "abnormaal" geworden zijn. Dat werd niet vernomen tijdens de grote stakingen van '54 en '55, evenmin tijdens de grote staking van '62. Onze conclusie is, dat de zogenaamde "abnormaliteit", waarop hier gedoeld wordt, daarin bestaat, dat de arbeiders hoe langer hoe meer spontaan in actie komen en op eigen kracht en eigen comité's vertrouwen, inplaats van op de klassieke vakbondsmethoden van voorheen.

Het moge overigens de nieuwe ontwikkelingen in de strijd van de Britse havenarbeiders zijn geweest, die aan zowel de Commissie Devlin als aan haar rapport het aanzien hebben gegeven, de taal waarvan zich het rapport bedient is allermintst nieuw. De commissie verwijt de arbeiders een tekort aan discipline, een gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef en meer van dergelijk fraais en het rapport herhaalt dus in dit opzicht de taal, waarvan minister Morrison zich al jegens de dokwerkers bediende in november 1954. Wat er dus ook in ruim tien jaar veranderd moge zijn in Groot-Brittannië, niet de arbeidersvijandige houding van woordvoerders, die optreden namens of op gezag ener zogenaamde "arbeidersregering". Zó reactionair zelfs zijn de oplossingen voor de moeilijkheden, die de Commissie Devlin voorstelt, dat het linkse intellectuelen - die op dit gebied voor geen kleintje vervaard zijn - wat te bar geworden is, zodat zij tegen Devlin c.s. (in het weekblad "The Week" bijvoorbeeld) heftig van leer getrokken zijn. Maar wat die oppositie van de "linkse intellectuelen" tegen Devlin waard is, dat brengt het artikel in "The Week" (dat in zijn geheel werd overgenomen door "Socialist Leader", het orgaan van de "linkse" intellectuelen der Independant Labour Party) zonneklaar aan het licht.

Devlin bijvoorbeeld heeft in het rapport van zijn commissie de mening - onder meer - verkondigd, dat de moeilijkheden in de Britse havens onder andere voortspruiten uit het feit, dat de havenarbeiders met teveel onaf-

hankelijke ondernemers te maken hebben. In de haven van Hull bijvoorbeeld, aldus het rapport, zijn er 90. Als dat aantal nu eens tien was - zo oordeelt de commissie - dan zou het beter gaan. "The Week" valt het rapport op dit punt aan en schrijft, dat men zich afvraagt, waarom men, als men toch bezig is het aantal ondernemers te verminderen bij een aantal van tien zou moeten stoppen. De oplossing is gelegen in één havenconcern. Ziedaar onverhuld 't oude sociaaldemocratische standpunt, dat de organisatievorm van de trust het voorportaal is ener betere organisatie van de samenleving. Maar niets en dan ook niets treft men in het "Week"-artikel aan omtrent de positie van de havenarbeiders als uitbuitingsobject en loontrekkers. En met geen woord ook wordt daarin gerept van de veranderde positie van de arbeiders ten opzichte van de vakorganisatie, die als een rode draad door heel de historie der conflicten loopt.

Wat de positie van die vakbeweging nader betreft: we merkten al terloops op, dat de toestand voor de National Union of Portworkers uitermate benard geworden is. Welke houding moet zij in de kwestie van het "overwerk" innemen? Voor de TGWU is dat geen vraag. Die is (met Devlin uiteraard) van mening, dat de gedisciplineerde arbeiders het overwerk als een normaal verschijnsel moeten accepteren. Maar voor de National Union of Portworkers is het probleem niet zo eenvoudig, omdat het wel duidelijk is, dat de havenarbeiders zélf tegen het overwerk bitter zijn gekant.

Moet de N.U.P., die zich heeft ingespannen om als vakbond erkend te worden, zich tégen het overwerk verklaren en de kant van de arbeiders kiezen? Dan kan zij als v a k v e r e n i g i n g wel inpakken en dan blijft er voor haar geen enkele taak over, omdat haar traditionele organisatievorm haar ongeschikt maakt om enige andere taak temidden der aan de gang zijnde worsteling te vervullen. Kiest de N.U.P. daarentegen onverbloemd de zijde van de TGWU, dan verliest zij haar bestaansrecht als oppositionele vakorganisatie en het vertrouwen van die arbeiders, die ten opzichte van de National Union of Portworkers nog illusies koesteren. De U.N.P. bevindt zich, zoals de Engelsen dat uitdrukken, tussen de duivel en de diepe blauwe zee. En dat uitgerekend op een moment, dat de nieuwe strijdvormen der arbeidersklasse - de radenvorm, mag men wel zeggen, gezien het wezenlijke karakter van de "wilde"-stakingscomité's - winnen aan betekenis en populariteit. Het is dit feit juist, waarom wij in de aanhef van dit overigens in het geheel niet volledige overzicht, de jongste ontwikkelingen in Groot-Brittannië zo interessant hebben genoemd.

=====

SOCIAAL KLEURENBLIND?

SCHRIJVENDE over het ook door ons besproken boekje "De taaie rooie rakkers" heeft Jacques de Kadt dezer dagen verklaard, dat hij het in de eerste plaats hierom zo slecht vindt, omdat de samenstellers een poging hebben gedaan de "socialistische mythe van het verleden te doen herleven."

Wij hebben niet verheeld, dat wij met het boekje nu ook bepaald niet

weglopen. Misschien hebben de auteurs wel inderdaad gewild wat De Kadt hen verwijt. Maar of ze het gewild hebben is niet zo belangrijk. De vraag is: wat is er uitgekomen? Eerder, zouden wij zeggen, een ontluistering van de mythe dan datgene wat De Kadt meent waar te nemen. Indien het boekje "De taaie roe rakkers" iets leert dan dit, dat deze rakkers mogelijk wel taai, maar niet rood waren. Maar misschien lijdt De Kadt aan sociale kleurenblindheid?

=====

OVER ARMOEDE EN KAPITALISME.

(Antwoord aan prof. dr. J. Pen)

IN HET VORIGE NUMMER van "Daad en Gedachte" hebben wij aangekondigd nader te zullen ingaan op de aantekeningen, die prof. dr. J. Pen maakte bij het door "Het Parool" geweigerde ingezonden stuk van één onzer kameraden. Ondertussen echter heeft onze kameraad een schrijven over het ingezonden stuk van prof. Pen ontvangen. Om hem recht te doen wedervaren, zullen we, na eerst ter wille van de duidelijkheid nog eens zijn aantekeningen te hebben herhaald, ook deze brief in zijn geheel publiceren. De aantekeningen luiden aldus:

"Marxisten, of ze nu uit Moskou of Amsterdam komen, zijn op tenminste drie punten starre dogmatici:

a. Ze menen dat de 'burgerlijke' pers geen kritiek op het kapitalisme opneemt, of zelfs dat hun ingezonden stukken worden geweigerd.

b. Ze denken dat het de arbeider onder het kapitalisme steeds slechter gaat. In werkelijkheid is het gemiddelde reële inkomen van de Nederlander in de afgelopen tien jaar met, ruwweg, de helft toegenomen; bovendien is het werknemersaandeel nog eens met 10 procent gestegen. De arbeiders hebben dus iets meer van de welvaartsstijging geprofiteerd dan de niet-arbeiders.

c. De armste 20% van de bevolking (die slechts 5% van het nationale inkomen krijgt) bestaat niet uit valide arbeiders, maar uit ouden van dagen, invaliden, weduwen, kleine zakenmensen die met tegenslagen hebben te kampen. Van deze 'nieuwe armoede' begrijpt het marxisme weinig, omdat het denkt dat het kapitalisme nog steeds een twee-klassen maatschappij is (arbeiders en kapitalisten). In werkelijkheid bestaan er veel meer 'klassen', allemaal met hun eigen problemen."

De inhoud van de brief luidt als volgt:

"Dank voor de toezending van no. 10 van Daad en Gedachte. Ik lees eruit dat uw ingezonden stuk door Het Parool niet is opgenomen, wat ik jammer vind. Het is een serieus artikel en de lengte zou mij geen bezwaar hebben geleken. Ik vind het uiteraard wat vervelend dat uw voorspelling: Het Parool plaatst onze stukken niet, zo prompt is uitgekomen. Ik had dat niet verwacht, zoals ook uit mijn onderschrift is gebleken.

Ik heb niet bedoeld u met Russische marxisten of "marxisten" op één hoop te gooien, maar uw positie ten opzichte van het kapitalisme lijkt veel op de hunne. Ook u meent, dat het de arbeiders onder het kapitalisme relatief steeds slechter gaat. Deze stelling is onjuist. Neem Nederland: het gemiddelde geldloon bedroeg in 1958 nog slechts ongeveer tweederde van het gemiddelde nationale inkomen. Thans driekwart. Dat is een stijging van tien procent in zeven jaar. Ook op langere termijn zit deze beweging erin, al is het niet telkens zo snel gebeurd. (Cijfers o.a. in bijlage van het CPB bij de Millioenennota).

Uit deze aflevering lees ik ook dat u vindt dat de arbeiders steeds een tegengesteld belang hebben aan dat van de anderen. Maar vindt u niet dat vrijwel alle groepen een parallel belang

hebben bij een groeiende produktie? En dus bij meer onderwijs, meer machines, betere produkten, etc.? Het zou anders zijn als door de groei het aandeel der arbeiders daalde, maar dat is niet zo; of als door vooruitgaande techniek noodzakelijkerwijs werkloosheid ontstond. Ook dit is niet waar; werkloosheid ontstaat door te trage groei van de produktie, of door verschuivingen tussen de bedrijfstakken; het laatste overigens niet alleen onder het kapitalisme. (Ook in Polen is nogal wat werkloosheid, althans veel meer dan bij ons!).

Ik wil maar zeggen: althans op één punt, de groei, bestaat harmonie tussen de arbeiders en de 'anderen'. Er zijn meer punten van harmonie, maar dit springt het meest in het oog. Daarom is uw hele positie mij volmaakt onduidelijk."

Het verheugt ons dit schrijven van prof. Pen te hebben ontvangen en te kunnen publiceren, omdat hieruit blijkt - meer dan uit zijn aantekeningen bij het geweigerde ingezonden stuk - dat hij niet probeert er zich met enige schimpscheuten van af te maken, zoals veelal gebruikelijk is, maar dat hij wel degelijk de probleemstelling serieus neemt. Dat kan een gedachtenwisseling alleen maar ten goede komen.

Dat prof. Pen het vervelend vindt, dat de voorspelling, dat "Het Parool" onze ingezonden stukken niet opneemt, zo prompt is uitgekomen, is volkomen begrijpelijk, zoals het ook begrijpelijk is, dat hij had verwacht, dat het ingezonden stuk van onze kameraad wél zou worden geplaatst. Als burgerlijk democraat met een naam als hoogleraar in de economie kost het hem geen enkele moeite zijn beschouwingen - zelfs met kritiek - in diverse burgerlijke bladen geplaatst te krijgen. Voor hem is vrijheid van meningsuiting dus 'n ervaren werkelijkheid. Voor ons ligt dat wel iets anders. Dat onze kameraad voorspelde, dat zijn ingezonden stuk zou worden geweigerd had dan ook niets te maken met "starre dogmatiek", doch alles met zijn marxistische denkmethode. Marxisten (zonder aanhalingstekens) gaan nu eenmaal niet uit van illusies, wenselijkheden of idealen, doch van de realiteit, van de ervaringen. Prof. Pen - zelf een wetenschapsman - zal toch zeker weten, dat in de wetenschap geldt, dat één ervaring géén ervaring is. Doch heeft een bepaalde handeling steeds hetzelfde resultaat tot gevolg, dan mag men van een bepaalde wetmatigheid spreken. Welnu, het is ons nog nooit gelukt een ingezonden stuk met kritiek op het kapitalisme in "Het Parool" geplaatst te krijgen, al was het nog zo klein. Zeker, het is herhaaldelijk geprobeerd, maar steeds met hetzelfde resultaat. Dat het ingezonden stuk van onze kameraad te lang zou zijn geweest voor de rubriek "Maar Meneer" was natuurlijk maar een uitvlucht, temeer waar het niet was ingezonden voor die rubriek, doch gewoon als een antwoord op de beschouwing van prof. Pen. Als men echter een hond wil slaan is er altijd wel een stok te vinden. Uit het stelselmatig weigeren van onze ingezonden stukken valt zonder meer de conclusie te trekken, dat "Het Parool" wel voor vrijheid van meningsuiting is, maar alleen wanneer die opvattingen met de zijne corresponderen. Terecht werd in het ingezonden stuk dan ook gezegd, dat we dan wel niet onder een dictatuur (al dan niet "marxistisch") leven, maar dat de democratie nu ook weer niet té ver moet gaan.

Opmerkelijk daarbij is, dat we in "Het Parool" nog wel eens een ingezonden stuk van een bolsjewist aantreffen. Opmerkelijk? Nee, toch niet. Want de bolsjewiki, aanhangers als ze zijn van het Russische staatskapitalisme, kunnen geen principiële kritiek op het kapitalisme leveren. Bovendien, met hen is nog wel te coëxisteren. Daarbij zijn ze nog wel eens dienstig ook, bijvoorbeeld door het de nek omdraaien van een staking, zoals gebeurde met de staking tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië in 1946. Maar princi-

piële kritiek op het kapitalisme? O nee, dat moet worden geweerd! En het moet gezegd worden: "Het Parool" heeft daar een bijzonder fijne neus voor.

Hebben de arbeiders het relatief beter gekregen, ja of nee? Laten we direct verklaren dat we dat probleem niet het belangrijkste vinden. Eén ding moet ons echter van het hart: wanneer onze kameraad in zijn ingezonden stuk verklaarde er nog niet van overtuigd te zijn, dat de arbeiders het relatief beter hebben gekregen, dan spruit ook dát niet voort uit "starre dogmatiek", uit zijn marxist-zijn. Integendeel, juist als marxist gaat het er bij hem en bij ons niet om wat Marx mogelijk al dan niet beweerd heeft. Voor ons geldt alleen maar de realiteit. Er zijn wel meer meningen van Marx door de werkelijkheid achterhaald en het heeft ons nooit enige moeite gekost dat te erkennen. Om een voorbeeld te noemen: Marx' mening was, dat de economische crises elkaar in steeds sneller tempo zouden opvolgen. In de praktijk blijkt echter, dat het moderne kapitalisme met zijn plan-economie crises weet te voorkomen. En wanneer de werkelijkheid ons laat zien, dat de "Verelendings-tendens", die Marx in zijn tijd constateerde, in het moderne kapitalisme niet meer aanwezig is, dan zullen wij de laatsten zijn om dat te ontkennen. Wij zijn immers geen partijmensen, die strijden voor een leer, voor een ideologie; die proberen de werkelijkheid aan te passen bij hun ideologie. Integendeel, juist als marxisten proberen wij die werkelijkheid te begrijpen, te verklaren, het wezen ervan aan de oppervlakte te brengen.

De enige mogelijkheid om te constateren of de arbeiders het relatief beter hebben gekregen is volgens ons de vergelijking van de consumptiemogelijkheid van arbeiders en bezittende klasse van vroeger en thans. En inderdaad, wanneer we die vergelijking gaan maken, dan komt het bij nadere beschouwing ook ons voor, dat die afstand in consumptiemogelijkheid tussen arbeiders en bourgeoisie geringer is geworden. Maar.... - en daar gaat het om - houdt armoede op armoede te zijn, wanneer zij iets minder schrijnend is geworden? Prof. Pen beweerde namelijk, dat de cijfers van het rapport van de Wiardi Beckman Stichting "De Laagstbetaalden" niet op armoede wezen. Daar gebruikt hij het begrip armoede in absolute betekenis. Hij kon alleen maar tot die conclusie komen door de positie van de laagstbetaalden te vergelijken, nee niet met de positie van de hoogstbetaalden, maar met de positie van de laagstbetaalden van vroeger. De laagstbetaalden van nu hebben immers bijna allemaal een televisietoestel, een wasmachine, en wel 32% heeft een bromfiets. Dat die goederen konden worden aangeschaft door het maken van overuren en door het buitenhuis werken van de vrouw, mag men daaraan zonder meer voorbij gaan? En waarmee kan men de positie van de armen anders vergelijken dan met de positie van de rijken? Heeft prof. Pen het inkomen van een ongeschoolde wel eens vergeleken met dat van hemzelf of van een topfunctionaris? En durft hij dan nog te beweren, dat men niet vol kan houden dat er bij de ongeschoolden armoede is? (hiermede wil natuurlijk niet beweerd worden, dat prof. Pen wat zijn financiën betreft tot de rijken behoort, maar wel, dat er een grote afstand zal zijn tussen zijn inkomen en dat van een ongeschoolde arbeider.)

We zitten echter ook nog steeds met de opmerking van prof. Pen, dat "de onderste twintig procent van de inkomenstrekkingen slechts vijf procent van het nationale inkomen krijgt" en "dat die verdeling zich niet of nauwelijks gewijzigd heeft". Onze kameraad meende hierin een tegenstelling te zien met de bewering dat de arbeiders het beter hebben gekregen. En dit zeer terecht. In zijn aantekeningen zegt prof. Pen nu, dat die onderste twintig procent "niet bestaat uit valide arbeiders, maar uit ouden van dagen, invaliden, weduwen, kleine zakenmensen die met tegenslagen hebben te kampen". Nu begrijpen we er helemaal niets meer van. Wij meenden juist, dat wanneer

er een groep is wier positie aanmerkelijk is verbeterd, dat juist de groep van ouden van dagen is en dan natuurlijk die van de bejaarde arbeiders. Hetzelfde geldt ook voor de weduwen en invaliden. Het is toch een algemeen bekend feit, dat vooral de bejaarde arbeiders vroeger eigenlijk aan de honger waren prijsgegeven. Ze waren praktisch aangewezen op enkele guldens van het Burgerlijk Armbestuur, aangevuld met een zak turf en een pond bruine bonen. Algemeen bekend is ook, dat we na de laatste wereldoorlog de zogenaamde noodwet-Drees kregen. We menen zelfs, dat Drees mede vanwege die noodwet is bevorderd tot doctor honoris causa. Na de noodwet-Drees kwam de Algemene Ouderdoms Wet (AOW). Ook het weduwen- en wezenpensioen is na de laatste oorlog tot stand gekomen. Dat de invaliden er heel wat beter aan toe zijn dan voor 1940 kan iedere arbeider in zijn naaste omgeving constateren. En van die groep nu zegt prof. Pen, dat haar aandeel niet of nauwelijks gewijzigd is. En hij spreekt dan over "nieuwe armoede". Daar gaat het democratische sprookje van verzorging van de wieg tot het graf. En Willem Drees kan zijn ere-doctoraat wel terug geven.

Wij zullen de laatsten zijn, die beweren dat de bejaarde arbeiders het zo bijzonder goed hebben. Integendeel, zelf arbeider zijnde behoeven we maar naar onze ouders te kijken om te weten, dat ze na een leven lang hard ploeteren nog steeds de eindjes aan elkaar moeten knopen. Dat neemt echter niet weg dat ook voor hen thans het kapitalisme bewoonbaar is gemaakt. Is in 't begin van deze eeuw het kapitalisme voor de arbeiders bewoonbaar gemaakt, voor de ouden van dagen-arbeiders is dat een halve eeuw later gekomen. We durven hier rustig te verklaren, dat wij nooit hebben gedacht, dat het kapitalisme een dergelijke zorg (hoe onvolkomen ook) voor de bejaarden tot stand zou brengen. Maar het feit ligt er. Hoe prof. Pen in dit verband kan spreken van "nieuwe armoede" is ons een raadsel. Leefden de bejaarde arbeiders, de weduwen en invaliden soms voor 1940 niet in armoede?

"Van deze 'nieuwe armoede' begrijpt het marxisme weinig", zegt prof. Pen, "omdat het denkt dat 't kapitalisme nog steeds een twee-klassen maatschappij is (arbeiders en kapitalisten). In werkelijkheid bestaan er veel meer 'klassen', allemaal met hun eigen problemen."

Uit deze woorden valt geen andere conclusie te trekken, dan dat er volgens prof. Pen ook een klasse van bejaarden, invaliden en weduwen is. (De groep van kleine zakenmensen met tegenslagen lijkt ons in dit verband een te verwaarlozen factor). En die klassen hebben allemaal hun eigen problemen. Als we het dus goed begrijpen dan heeft een gepensioneerd directeur van Philips dezelfde problemen als een AOW-trekkende havenarbeider. En een metselaar, die door een val van de steiger invalide is geworden heeft dezelfde narigheid als een commissaris van de Hoogovens, die niet meer mag werken vanwege een hartkwaal. En de weduwe van een verongelukte mijnwerker, die met vier of vijf kinderen achter blijft, heeft geen andere zorgen dan de weduwe van een president-commissaris van een grote bank. Met een variant op Willem van Iependaal's "De commissaris kan me nog meer vertellen", zouden we willen zeggen: "De professor kan ons nog meer vertellen".

Professor Pen heeft uit te waarden welwillendheid van onze kameraad willen aannemen, dat wij geen bolsjewistische of andere "marxisten" zijn. Maar hij weet er toch eigenlijk geen weg mee en begrijpt niet wat ons van de bolsjewiki onderscheidt. Dit vloeit natuurlijk voort uit zijn geringe kennis van het marxisme. Op zichzelf is dat natuurlijk geen schande, al is het wel bevreemdend voor 'n hoogleraar in de economie. Immers Marx werd zowel door mede- als tegenstanders beschouwd als een econoom van formaat. Maar, zoals gezegd, dat is geen schande. Men dient dan echter wel voorzichtig te zijn met het hanteren van een dergelijk begrip. Dat prof. Pen maar weinig van Marx en het marxisme afweet blijkt wel uit zijn uitlating over het niet-

kapitalistische Polen. Ja, wij vragen ons af wat hij eigenlijk onder kapitalisme verstaat. Daar zijn we werkelijk vreselijk benieuwd naar, want pas wanneer we dat weten, zullen we kunnen begrijpen waarom hij de "communistische" landen niet-kapitalistisch noemt. We kunnen toch moeilijk aannemen, dat prof. Pen die landen niet-kapitalistisch noemt, omdat ze dat van zichzelf beweren. Natuurlijk, we weten dat in de landen achter het z.g. ijzeren gordijn de particuliere ondernemer het veld heeft moeten ruimen. De staat heeft daar het productie-apparaat in beheer en treedt op als de grote werkgever. Goed, ook de burgerlijke democratie speelt daar geen rol omdat het totalitaire, dictatoriaal geregeerde, landen zijn. Maar zijn ze daarom niet-kapitalistisch? Was het Duitsland van Hitler en het Italië van Mussolini ook niet-kapitalistisch? En Spanje onder Franco, is dat ook soms niet-kapitalistisch? Natuurlijk waren Duitsland en Italië en is Spanje kapitalistisch. Maar dat zijn de "communistische" landen ook. Daarbij, wie iets verder ziet dan zijn neus lang is, moet tot de conclusie komen, dat Rusland en het Westen steeds meer naar elkaar toegroeien. Na de déstalinisatie is de scherpe terreur verdwenen. Beria, als hoofd van de geheime politie, is in Rusland de laatste geweest die werd gelijkwideerd. De partij heeft aan macht ingeboet en de managersklasse krijgt steeds meer in de melk te brokken. De productie zal worden geliberaliseerd en het winstprincipe ingevoerd. Waar is dan wel het grote verschil met het westerse kapitalisme? Wij zien het niet.

Achter het ijzeren gordijn heeft de particuliere ondernemer het veld moeten ruimen, zeiden we. Inderdaad. Doch is het niet zo, dat ook in het Westerse kapitalisme de particuliere, de privé-ondernemer steeds meer aan betekenis inboet? Niet alleen dat er sprake is van een steeds groter worden de staatsbemoeienis, doch ook de invloed van de privé-kapitalist op de onderneming wordt steeds geringer. De bedrijven worden steeds groter. Fusies tussen grote maatschappijen zijn aan de orde van de dag. In dergelijke bedrijven is het onmogelijk dat één man het voor het zeggen heeft. Zelfs de aandeelhouders hebben maar weinig invloed meer op de gang van zaken. Het zijn de specialisten, de technocraten, de bedrijfsleiders, de directeuren, kortweg de managers, die de werkelijke leiding in het bedrijf hebben. Ook in dit opzicht wordt de afstand tussen de "communistische" en de kapitalistische landen steeds kleiner.

Om te beoordelen of Rusland en de andere "communistische" landen al of niet kapitalistisch zijn, moeten we eerst weten wat we onder kapitalisme hebben te verstaan. Welnu, volgens Marx - en dat wordt door ons als juist aanvaard - is het wezenskenmerk van het kapitalisme, dat het alles tot een waar maakt, ook de arbeidskracht. Dus daar waar sprake is van koop en verkoop van arbeidskracht - dus van loonarbeid - daar is sprake van kapitalisme. Dat is echter niet alleen de mening van Marx en ons. Zo lezen we in een "Beknopt lees- en leerboek der economie" van J. v. Zwijndregt (Uitgave Wolters, Groningen - Batavia 1948) op bladzijde 13 o.a.:

"Men kan zeggen dat hiermede de kapitalistische productiewijze een aanvang neemt waarbij de ondernemer, die over de productiemiddelen beschikt, de productie organiseert en daartoe arbeiders in loondienst neemt." (Onderstroppingen van ons, D. & G.).

Heeft prof. Pen, of wie dan ook, er ooit van gehoord, dat in Rusland of de andere "communistische" landen de loonarbeid is opgeheven? Dat daar geen sprake meer is van koop en verkoop van arbeidskracht? Wij niet!

Daarom, omdat ook in de "communistische" landen de arbeider gedwongen is zijn arbeidskracht te verkopen, daarom zijn die landen even kapitalistisch als alle andere kapitalistische landen. Dat de staat daar optreedt als de koper van de arbeidskracht inplaats van de particuliere ondernemer,

maakt voor de arbeiders geen enkel verschil. Ze leven onder dezelfde productieverhoudingen als in de klassieke kapitalistische landen. Leven de Engelse mijnwerkers in Wales, of de Engelse staalarbeiders, dus arbeiders, die werken in genationaliseerde bedrijven, soms niet onder kapitalistische verhoudingen? En de Nederlandse arbeiders bij genationaliseerde bedrijven zoals de Spoorwegen en de Posterijen, zijn die soms al van het kapitalisme bevrijd? Welnu, in Rusland en de z.g. volksdemocratieën behoren alle bedrijven aan de staat. Let wel, aan de staat en niet aan de arbeiders. Die hebben daar even veel, of beter gezegd, even weinig te vertellen als hier. Ze zijn loonarbeiders, net als hier. Ze hebben zelf niets over de hoogte van hun loon te vertellen, evenmin als hier. Ze mogen - nee moeten - produceren, hoe meer hoe beter, maar hebben over de door hen voortgebrachte producten niets te vertellen, net als hier. En daarom is het Russische systeem, is het systeem van de "communistische" landen, kapitalistisch, net als hier.

Opmerkelijk is, dat wanneer de Russen verkondigen, dat zij de ware vredesapostelen zijn en alle kapitalistische landen de agressoren, imperialisten en neo-kolonialisten, er een hoongelach opgaat in de gehele burgerlijk-democratische wereld. En volkomen terecht. Rusland is niets vredelievender dan het Westen, is net zo imperialistisch en neo-kolonialistisch ook. Alleen de bolsjewiki en de meelopers zullen aan dergelijke vredes-apostolische uitlatingen enige waarde hechten. Maar zo gauw als de Russische machthebbers zich marxisten noemen, grijpt diezelfde burgerlijk-democratische wereld naar dat woord en noemt de Russen óók marxisten. Ze zeggen immers zélf dat ze het zijn. Gezien hetgeen wij hierboven hebben gezegd omtrent Marx' opvattingen over het wezenskenmerk van het kapitalisme, is het volkomen duidelijk, dat de bolsjewiki zich geheel ten onrechte marxisten noemen. Gezien onze opvattingen over het wezenskenmerk van het kapitalisme, gezien ook de opvattingen, neergelegd in het leerboekje over de economie van Van Zwijndregt, dat ook de loonarbeid en het beschikkingsrecht als het essentiële ziet, is het volkomen duidelijk ook, dat de "communistische" landen zich ten onrechte anti-kapitalistisch noemen. Dat prof. Pen nog geloof zou hechten aan dat bolsjewistische sprookje, hadden we niet verwacht.

Hopelijk is het prof. Pen nu ook duidelijk, dat wij niets gemeen hebben met het bolsjewisme. En laten we er dan nog bij vertellen, dat het niet alleen onze opvattingen over de loonarbeid als het wezen van het kapitalisme zijn, die het onderscheid tussen ons en de bolsjewiki uitmaken. Hun politieke opvattingen, hun denkmethode (filosofie) en alles wat daaruit voortvloeit of mee samenhangt, vormt voor ons onderwerp van kritiek. Héél het z.g. bolsjewisme-leninisme wijzen wij - juist als marxisten - volkomen af.

Prof. Pen is het niet met ons eens, dat de arbeiders een tegengesteld belang hebben aan dat van de anderen. Hij vindt dat alle groepen een parallel belang hebben bij een groeiende productie en dus bij meer onderwijs, meer machines, betere producten, enz. En hij meent dan ook, dat er althans op dit punt - de groei van de productie - er harmonie bestaat tussen de arbeiders en de "anderen".

We zouden prof. Pen een vraag willen stellen. Voor het kapitalistisch tijdperk heeft de mensheid een feodaal tijdperk gekend en daarvoor nog weer een slavenmaatschappij. Stelt u zich eens voor, dat de slavenhouders van die slavenmaatschappij hun slaven-producenten door welke maatregelen dan ook, steeds meer hadden laten produceren. Een groot deel van dat meer-geduceerde ging natuurlijk naar de slavenhouders. Doch ook de slaven zélf kregen het toch steeds iets beter. Ze kregen meer en beter te eten, werden humaner behandeld, kregen betere behuizing, meer en mooiere vrouwen (vooruit maar, het kan niet op), enz. Zouden de slaven dan die slavenmaatschappij hebben moeten loven? Zou er dan voor hen geen reden zijn geweest tegen

die maatschappij in verzet te komen? Werd ook de bourgeoisie niet revolutionairder naarmate haar positie onder het feodalisme verbeterde?

En of prof. Pen het nu mooi of lelijk vindt, het schijnt met de arbeiders in de tegenwoordige maatschappij net zo te gaan. Ondanks alle "welvaart", ondanks hun televisie, wasmachine, bromfiets, buitenlandse vacantiereis en wat al niet meer, komen ze steeds weer in verzet. Komen ze in verzet tegen de patroon, de overheid en... tegen de vakbeweging, die ze dan ervaren als een hun vijandige organisatie. Dát is de werkelijkheid. En wel zo zeer werkelijkheid, dat professoren, sociologen en wat al niet meer er dikke boeken over volschrijven. Het zal toch ook prof. Pen niet onbekend zijn, dat de z.g. wilde stakingen een probleem zijn waar men zich dagelijks het hoofd over breekt. De harmonie, die prof. Pen tussen de arbeiders en de "anderen" meent te zien, blijkt in de praktijk volkomen afwezig te zijn. Hij kan dat onprettig vinden, het fout achten, maar de werkelijkheid is nu eenmaal niet anders. Evenmin als hij de zon in het westen kan laten opkomen en in het oosten ondergaan, evenmin kan hij de arbeiders tevreden laten zijn met hun lot. Wat is dat eigenlijk, tevredenheid? Is dat mogelijk? Als je de arbeiders van een driekwart eeuw terug had kunnen vertellen onder welke omstandigheden de arbeiders in het jaar 1965 zouden leven, dan hadden ze dat voor onmogelijk gehouden. En als je hun dan nog had kunnen vertellen, dat die arbeiders niet tevreden zouden zijn en zouden gaan staken voor nóg meer, dan zouden ze die arbeiders van 1965 voor gek hebben verklaard. Naarmate de productie echter voortschrijdt, steeds meer producten op de markt gooit, naar die mate stijgt ook het begeren van de arbeiders. En het is nu eenmaal de tegenstelling in het kapitalisme zélf, die het enerzijds zich doet verzetten tegen de looneisen van de arbeiders en het anderzijds door het op de markt gooien van producten en door reclame de begeerte bij de arbeiders doet opwekken. En er is niets dat er op wijst, dat aan die worsteling tussen kapitaal en arbeid een einde zal komen, zolang er koop en verkoop van arbeidskracht, zolang er loonarbeid bestaat. Aan deze worsteling kan pas een einde komen, wanneer het beschikkingsrecht over het productie-apparaat is overgenomen door de producenten, de arbeiders.

Onze positie is prof. Pen volkomen onduidelijk. Dat is wel begrijpelijk. Hij zal echter begrijpen, dat het ons onmogelijk is onze positie in enkele zinnen duidelijk te maken, temeer waar onze opvattingen zoveel van de zijne verschillen. Wij zijn nu eenmaal geen partij met een partijprogramma. Je kunt dan volstaan met het weergeven van je programma. Opvattingen echter, die zich gevormd hebben in jaren en jaren van onderzoeken, bestuderen en discussiëren, die je vaak op bepaalde punten nog moet herzien ook in verband met de zich veranderende werkelijkheid, zijn zelfs niet in een enkele beschouwing samen te vatten. Je kunt slechts steeds een ander facet belichten. We zullen prof. Pen echter de stellingen van "Daad en Gedachte", zoals ze gepubliceerd zijn in nummer 2 van februari 1965, doen toekomen. Laten we hier er alleen dit van zeggen:

In de worsteling tussen kapitaal en arbeid hebben wij positie gekozen. Wij staan in die worsteling onvoorwaardelijk aan de zijde der arbeiders. Wij zijn echter geen partij en streven dus niet naar eigen macht, naar overheersing van de arbeiders en we zoeken geen volgelingen. We weten, dat onze verklaring onduidelijk is, maar we zijn niet meer, doch ook niet minder dan het noterend en verklarend geweten van de zelfstandige arbeidersstrijd.

=====

R E C T I F I C A T I E . In het vorige nummer van "Daad en Gedachte" begonnen wij ons artikel "Prof. Pen en de laagstbetaalden" met: In het oktobernummer enz. De opmerkelijke lezer zal begrepen hebben, dat dit moest zijn: "In het septembernummer...." enz.

H E T R A A D S E L V A N O M E T J E E R D .

"Het gaat er ons dan ook in dit verband alleen om, te laten zien, dat het al te eenvoudig is om, zoals sommigen thans doen, te stellen dat de sociaal-democratie en de socialistische partijen, van de aanvang af niet anders waren dan partijen van de vooruitstrevende bourgeoisie; of dat de leiders die de landsverdediging aanvaardden zonder meer verraders waren."

Deze wijze woorden schreef ome Tjeerd in een beschouwing "Een halve eeuw na Zimmerwald" in "Spartacus" No. 19 van 2 oktober j.l. Een heel aardig raadseltje van ome Tjeerd. De sociaal-democratie was geen deel van de vooruitstrevende bourgeoisie zoals "sommigen, die zich het predicaat van historisch-materialist aanmeten" verkondigen. Neen, zij was een socialistische arbeiderspartij. En het aanvaarden van de landsverdediging, het voorgaan in de oorlog van '14-'18 was geen verraad. Wat was het dan wel? Ja de oplossing krijgt u niet van ome Tjeerd. Die moet u zelf zoeken. 't Is moeilijk, maar we zijn er toch achter gekomen. De oplossing luidt aldus:

Als de sociaal-democratie niet tot de vooruitstrevende bourgeoisie behoorde maar een socialistische arbeiderspartij was en wanneer haar voorgaan in de oorlog geen verraad was, dan was haar optreden alleen maar socialistisch en in het belang van de arbeidersklasse. Voila! Zo simpel als wat. Je moet er alleen even opkomen.

Om te laten zien hoezeer de sociaaldemocratie alleen het arbeidersbelang op het oog had laten we hier een paar sociaal-democratische berichten uit die tijd volgen. We vonden ze in de z.g. Junius-brochure van Rosa Luxemburg "De crisis der sociaal-democratie".

Uit een artikel in het partijorgaan van Neurenberg, overgenomen in de "Hamburger Echo" van 6 oktober 1914:

....."Ware vrienden herkent men slechts in de nood. Dit oude spreekwoord wordt op dit ogenblik een waar woord. De gekwelde, als een vod behandelde en vervolgde sociaaldemokraten komen als één man op voor de bescherming van het vaderland en de Duitse vakverenigingscentrales, die men in Pruisen-Duitsland het leven dikwijls zo zuur maakte, berichten in onderlinge overeenstemming dat hun beste mensen zich onder het vaandel bevinden. Zelfs kranten van de ondernemers van de soort van de "General-anzeiger" maken dit feit bekend en merken daarbij op, dat zij er van overtuigd zijn, dat deze mensen hun plicht zullen vervullen als de anderen en dat daar, waar zij staan, de slagen wellicht het dichtst zullen vallen....."

Uit het partijblad van Elberfeld van 5 augustus 1914:

"Het gehele Westelijke Europa heeft het levensbelang het afschuwelijke, moorddadige Tsarisme uit te roeien. Dit belang van de mensheid wordt echter verdrukt door de begeerte van de kapitalistische klassen van Engeland en Frankrijk de winstmogelijkheden tegen te houden, die tot dusver het Duits kapitaal exploiteerde." (Onderstropping D. & G.).

Uit de "Münchener Post" van 1 augustus 1914:

"In de plicht der landsverdediging laten wij ons niet tot burgers tweede klasse maken."

Wát zegt u lezer? Bewijzen deze citaten, dat de sociaal-democraten alleen maar opkwamen voor de belangen van het Duitse kapitalisme? Ja, nou u het zegt. Maar dan deugt onze oplossing van het raadsel niet. Wát zegt u? Ja, natuurlijk! Dát is de oplossing. Ome Tjeerd is zélf sociaal-democraat.

MENINGSVERSCILLEN EN MISVERSTANDEN.

(Een antwoord aan W. de Lobel)

IN HET SEPTEMBERNUMMER van "De Vrije" heeft W. de Lobel geantwoord op ons artikel "Anarchisme van bovenaf" in het septembernummer van "Daad en Gedachte". In dat artikel verweten wij hem, dat hij de strijd van de arbeiders wil vervangen door een strijd voor de arbeiders, te voeren door de intellectuelen. In zijn antwoord ontkent De Lobel de hem toegeschreven bedoelingen geenszins. Hij zegt, "als "D. & G." meent te moeten constateren, dat door mij anarchisme van bovenaf gepropageerd wordt, is dat in zekere zin zo, maar zoals D. & G. het bedoelt persé niet."

Wij vragen vriend De Lobel of hij er wel zeker van is, dat wij het inderdaad zó bedoelen, als hij denkt dat wij het bedoelen.

Hij van zijn kant licht, ter verduidelijking, zijn bedoelingen wat nader toe. Hij zegt: "In zekere zin propageer ik anarchisme van bovenaf, voor zover ik mij niet specifiek tot de arbeidersklasse richt. Anderzijds echter wil ik toch óók anarchisme van onder op, een strijd namelijk door arbeiders, die door zelfontwikkeling en studie eveneens tot de elite van de bewuste revolutionairen behoren...."

Laten wij, van onze kant, eveneens ter verduidelijking, óók een nadere toelichting geven: anarchisme (of socialisme, of communisme, hoe men het ook noemen wil) dat de vrucht moet zijn van een strijd, die gevoerd wordt door arbeiders, die door zelfontwikkeling en studie tot de elite van de bewuste revolutionairen behoren, dát uitgerekend nu noemen wij anarchisme van bovenaf. Wij hebben het niet zó bedoeld als De Lobel het veronderstelde, wij hebben kritiek op en staan afwijzend tegenover datgene, wat hij, óók blijkens zijn antwoord, inderdaad kennelijk blijkt voor te staan.

De Lobel richt zich tot 'n geestelijke elite van revolutionairen, waartoe volgens hem zowel arbeiders als niet-arbeiders zullen kunnen behoren. Hij zegt: voor zover tot die elite behorende arbeiders die strijd voeren, is er toch sprake van een strijd van onder op. Die opvatting delen wij geenszins. Zélf's al zou de elite, die De Lobel voor de geest zweeft, uitsluitend uit arbeiders bestaan, dan nóg zouden wij haar strijd een strijd van bovenaf noemen.

Naar onze mening kan 't socialisme niet door een elite (van welke samenstelling dan ook) tot stand gebracht worden. Naar onze mening zal het socialisme het produkt zijn van de strijd der massa.

Als De Lobel daarop mocht willen antwoorden, dat de massa zich in het geheel niet voor het socialisme interesseert, dan geven wij hem daarin volkomen gelijk. De massa lapt inderdaad het socialisme aan d'r laars. Akkoord! Maar zij zal het desondanks tot stand brengen, omdat het socialisme de uitkomst is van de klassenstrijd, die door haar gevoerd wordt.

Wij menen niet, dat het socialisme er zal komen door een strijd voor 't socialisme, gelijk kennelijk de mening van De Lobel is. Wij erkennen, dat een dergelijke strijd voor 't socialisme - soms - met de beste bedoelingen wordt gevoerd, maar dat zélf's in dat geval zo'n strijd een belemmering vormt voor een ontplooiing van de klassenstrijd, daarvan zijn wij tegelijkertijd diep overtuigd.

De Lobel zegt: ".....ik behoor tot de bouwvakkers en mijn veelvuldige aanraking met de geïdealiseerde arbeidersklasse heeft veel van mijn verwach-

tingen de bodem ingeslagen...."

Geïdealiseerd door wie? Niet door ons in ieder geval!

Van wat voor verwachtingen spreekt De Lobel? Heeft hij verwacht, dat de arbeidersklasse zich voor het socialisme in zou zetten? Wij niet! Zij heeft daarvoor geen interesse, zij wordt niet door het zogenaamde socialistische ideaal beroerd. Zij houdt zich hoogstens bezig met haar naakte, directe materiële belang van nu en morgen. Daarvoor zien wij haar, telkens en telkens weer inderdaad in strijd gaan. Die strijd nu verandert de maatschappij, ook al hebben de strijdenden zelf daarvan veelal geen flauwe notie.

Het grote misverstand, waarvan De Lobel het slachtoffer is, is dit, dat hij het socialisme (of anarchisme) ziet als het mogelijk resultaat ener op dat doel gerichte strijd, die gestuwd wordt door "de politiek-bewusten". Wij, die onder "socialisme" de uitkomst van de voor onze ogen plaats grijpende klassenstrijd verstaan, achten een "politiek-bewustzijn" niet enkel van geen betekenis, nee, sterker nog, voor die klassenstrijd zelfs van een schadelijk karakter. Het politiek bewustzijn is overigens iets, dat slechts de "elite" zal bezitten; voor zover een arbeider het zich eigen maakt zal het zijn klasse-optreden eerder bemoeilijken dan bevorderen.

Dit grote misverstand is bepaald niet het enige misverstand, dat men bij De Lobel aantreft. Hij geeft van een aantal misverstanden in zijn antwoord blijk. Wij hebben niet de illusie, dat het ons zal lukken ze uit de weg te ruimen. Ze beknopt signaleren kunnen we wél. Laat ons dat doen, door enkele uitlatingen van De Lobel te voorzien van een kort commentaar.

+ +
+

DE LOBEL: Het bewustzijn is voor mij iets meer dan een gedetermineerd reageren op economische verwickelingen.

COMMENTAAR: Voor ons ook, voor Marx evenzeer. De opvatting van Marx, dat het maatschappelijk zijn het bewustzijn bepaalt houdt bepaald hóél iets anders in dan De Lobel veronderstelt.

DE LOBEL: Hoe de marxisten het economisch willen verklaren, dat de mens bijvoorbeeld muziek beoefent, schildert, beeldhouwt, literatuur schrijft etc., dat is voor mij nog een raadsel extra.

COMMENTAAR: Maar dat willen de marxisten helemaal niet. Ze willen het sociaal handelen van de mensen verklaren. Overigens zou De Lobel eens een boekje moeten lezen als dat van Arnold Hauser, "Sociale geschiedenis van de kunst in middeleeuwen en renaissance". Hij zou daaruit kunnen leren, dat er toch wel van enig verband tussen kunst en samenleving sprake is.

DE LOBEL: Marx dacht de psychische structuur van de proletariër gepeild te hebben....

COMMENTAAR: Marx heeft stellig nooit gedacht, dat men dát nog eens van hem zou denken.

DE LOBEL: Ik ontken, dat de arbeidersklasse nog een revolutionaire factor in de Europese ontwikkeling is, doordat de motor van haar verzet, het pauperisme, is komen te vervallen.

COMMENTAAR: Het pauperisme is niet de motor van het proletarische verzet. Integendeel, het werkt daarop remmend en belemmerend. Vraagt De Lobel ons, wie dat het eerste scherp heeft ingezien, dan antwoorden wij: Karl Marx.

Zo zouden wij dóór kunnen gaan. Over hetgeen De Lobel opmerkt bijvoor-

beeld over Milovan Djilas en de door hem gehanteerde term "de nieuwe klasse", waaronder Djilas beslist iets héél anders verstaat dan De Lobel, of over het hedendaagse kapitalisme, over het feit, dat Marx nooit een "verelendungstheorie" heeft opgesteld, hoogstens van een "verelendungstendenz" gesproken heeft en daarbij tegelijk op tegengestelde tendenzen heeft gewezen. Maar we willen het - terwille van de plaatsruimte - hierbij laten. Tenslotte is het niet onze bedoeling op alle slakken zout te gaan leggen. Het belangrijkste is het grote verschil dat tussen De Lobel en ons bestaat. Dat grote verschil komt o.a. nog tot uiting in zijn stelling, dat overal, waar van een verhoogde levensstandaard sprake is, het proletariaat verder verwijderd raakt van de, het door Marx toegedachte, historische roeping.

Nu hééft Marx 't proletariaat geen historische rol of roeping toegedacht. Hij heeft slechts nauwkeurig geanalyseerd, wat het proletariaat is en wat het de e e d en daaruit conclusies getrokken. Maar dat terzijde gelaten: in tegenstelling tot De Lobel zijn wij van mening, dat wat men bedoelt, wanneer men van een "verhoogde levensstandaard" spreekt, verre ervan de intensiteit van de klassenstrijd te verminderen, de klassenstrijd nu juist aanwakkert. De huidige positie van de arbeidersklasse verzwakt niet haar revolutionaire betekenis, integendeel, zij vormt de voorwaarde, waarop eindelijk van een werkelijk revolutionair optreden sprake kan zijn. Van onder op, wel te verstaan!

Tenslotte nog dit: De Lobel zegt ergens, dat het "tendentieus" is om over de strijd van de Spaanse arbeiders te spreken, zonder daarbij in één adem te reppen van de studentenmanifestaties. Wij wijzen die beschuldiging terug. Hij vergeet, wanneer hij ons dat verwijt voor de voeten gooit, gemakshalve het verband, waarin wij over de arbeidersstrijd in Spanje hebben gesproken. Wij deden dat namelijk om met een voorbeeld te onderstrepen, hoe er juist bij de ontwikkeldste en "best" betaalde groepen van het proletariaat de meeste strijd lust heerst. Niet in het arme Andalusië of in het kwijnende Estramadura lag het zwaartepunt der gebeurtenissen, maar in het industriële noorden, in Asturië, in Baskenland, in Catalonië. Het was een voorbeeld, waarmee wij poogden aan te tonen, dat de theorie omtrent het "pauperisme als de motor van het verzet" moeilijk staande kon worden gehouden in het licht der feiten.

Overigens - ter voorkoming alweer van misverstand - wijzen wij er op, dat het optreden der studenten (waarvan wij de betekenis geenszins ontkennen, zeker niet voor een land als Spanje, dat nog altijd in de aanvang van zijn burgerlijke ontwikkeling staat!) bepaald niet - gelijk De Lobel blijkbaar wil doen - over één kam kan worden geschoren met de klasseworsteling der arbeiders. En als De Lobel dan soms de lust mocht bekruipen, te beweren, dat wij uit een soort van dogmatische leerstelling streng onderscheid willen maken tussen de acties van arbeiders enerzijds, intellectuelen of intellectuelen in de dop anderzijds, dan antwoorden wij hem - alwéér - dat het de naakte feiten zijn, die ons tot een dergelijke scheiding nopen. Die naakte feiten kan hij bijvoorbeeld bijzonder sprekend aantreffen in Hongarije, alwaar het verschil tussen proletarisch optreden en intellectueel verzet zo in het oog sprong, dat het door geen mens zonder oogkleppen kan worden betwist.

=====

NOG STEEDS VOORRADIG, DE BROCHURE:

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OOK SOCIALISTISCH?

(Een beschouwing over haar wezen)

Franco per post 1 gulden. Bestellingen aan "Daad en Gedachte".

Postgiro
307695

E E N B E L A N G W E K K E N D E B R I E F W I S S E L I N G .

DE FRANSE groep "Informations Correspondance Ouvrières" (I.C.O.), waarmee wij vriendschappelijke betrekkingen onderhouden, heeft in haar orgaan een studie over "De radenbeweging in Duitsland" gepubliceerd. Deze studie was - vrijwel letterlijk - gebaseerd op een tekst, die werd samengesteld door de enige jaren geleden overleden Hollandse marxist H.C.M., die voor de jongste wereldoorlog deel uitmaakte van de Groep van Internationale Communisten (G.I.C.). Zijn artikel heeft in Frankrijk diverse reacties uitgelokt. De groep I.C.O. ontving enkele brieven over het gepubliceerde, brieven, die aan een onzer kameraden ter inzage werden verstrekt. De lezing ervan was voor hem aanleiding aan de schriftelijke discussie deel te nemen. Zo ontstond een waarlijk internationale correspondentie, want bij de briefschrijvers bevond zich ook een Duitser.

Een uittreksel uit deze briefwisseling publiceren wij hieronder. In het decembernummer van "Daad & Gedachte" zullen wij de publicatie voortzetten. De plaatsruimte gedooft niet alle brieven volledig af te drukken. Onze keuze uit de tekst van de brieven is echter zodanig, dat onze lezers omtrent de inhoud der gevoerde correspondentie volledig ingelicht zijn.

+ +
+

FRAGMENT UIT EEN BRIEF VAN VRIEND X.
UIT HET ZUIDEN VAN FRANKRIJK:

"....Het nummer van I.C.O. (over de radenbeweging in Duitsland) heeft mij ertoe gebracht nog eens een boekje over de Duitse revolutie van 1918 te herlezen, om mij de feiten nog eens in de herinnering te prenten. Wat in 't artikel in I.C.O. onvoldoende wordt gezegd, dat is, dat de Arbeiders- en Soldatenraden.... zeer vlug door de "meerderheidssocialisten" (Ebert, Noske, Scheidemann) "veroverd" werden, hetgeen de sociaal-democraten in staat heeft gesteld de revolutie te wurgen en de raden te likwideren om de burgerlijke republiek te scheppen.... Met andere woorden... de raden zijn geen wondermiddel. Anderen kunnen er zich van meester maken. Dat hebben in Rusland de bolsjewieken, in Duitsland de sociaal-democraten en in Spanje de anarchisten gedaan....."

FRAGMENT UIT EEN BRIEF VAN VRIEND IJ.
UIT ESSEN IN DUITSLAND:

".... Men kan niet beweren, dat de arbeidersbeweging in Duitsland in de periode tussen 1918 en 1923 haar doel gemist heeft. De sociaal-democratie heeft ons verraden. De verfoeilijke Noske heeft de revolutie om hals gebracht. Zijn vrienden Ebert en Scheidemann hebben de bourgeoisie gesteund, inplaats van de arbeidersbeweging.... De beweging (in Duitsland) was zeker zo krachtig als die in Rusland. Maar 't verraad van de sociaal-democratie, die ons in de rug aanviel, heeft ons de nederlaag bezorgd...."

FRAGMENT UIT EEN BRIEF VAN YVON BOURDET,
oud-LECTOR AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMIENS,
NU VERBONDEN AAN DE PARIJSE UNIVERSITEIT:

"Met genoegen zag ik, dat u een nummer aan de radenbeweging in Duitsland hebt gewijd. Maar mijn genoegen verminderde sterk, toen ik zag hoe u bent omgesprongen met een citaat van Hilferding....." (samenvatting van 'n vrij korte brief - Red. D. & G.).

BRIEF VAN VRIEND C. VAN DE GROEP
"DAAD EN GEDACHTE", HOLLAND:

"In de brief van vriend X heeft mij vooral de passage getroffen, waarin hij zegt dat in Rusland de bolsjewieken zich van de raden hebben meester gemaakt, in Duitsland de sociaal-democraten en in Spanje de anarchisten.

Formeel beschouwd is dat wel juist, maar desondanks geloof ik, dat men toch niet op die manier kan redeneren. Men moet rekening houden met de zeer bijzondere, historische omstandigheden, die - hoe verschillend van karakter ze ook in de drie genoemde landen waren - telkenmale de beschreven loop der gebeurtenissen bewerkstelligden.

In Rusland bijvoorbeeld had men te maken met een achterlijk land. Het absolutisme van de tsaren heerste er in volle glorie. De boeren vormden er de grootste klasse. Men trof er nog overal de resten van het feodalisme en het kapitalisme stond er nog in zijn kinderschoenen. Het Russische proletariaat was uiterst zwak. Juist in een dergelijke situatie moest de partij wel die rol spelen die ze ook metterdaad gespeeld heeft. De arbeidersklasse miste de kracht om met succes zijn eigen klasse-organen te verdedigen. De vernietiging van de raden was in Rusland niet - zoals men uit de brief van vriend X zou kunnen afleiden - een verwezenlijkte mogelijkheid, waarmee men overal ter wereld rekening zou moeten houden. Zij was hier in Rusland eenvoudig de logische gang van zaken.

In Spanje was het in principe net zo gesteld, ook al verschilde dan het historisch toneel en het maatschappelijk klimaat enigszins met dat in Rusland. Ook in Spanje zag men in de dertiger jaren nog (óók in de Spaanse republiek en dat juist vormde haar zwakheid en was de oorzaak van de permanente crisis, waarin zij verkeerde) de resten van het verleden: de enorme invloed der grootgrondbezitters, van de kerk, etc. Niet voor niets heeft Angel Marveaux in zijn boek "Spanje in de 20ste eeuw" gezegd, dat aan gene zijde van de Pyreneën de middeleeuwen nog voortduurden. Wat het Spaanse proletariaat in 1936 deed dat was niet 't voltrekken van de proletarische revolutie (wat de anarchisten daaromtrent ook denken mogen). Het Spaanse proletariaat was de testamentvoltrekker van de burgerlijke revolutie, die in Spanje, sedert de Carlistenoorlog van de 19e eeuw, geen stap voorwaarts gekomen was. Om redenen, die hoezeer ze ook van die in Rusland verschillen mogen, daar toch heel veel op lijken, waren ook hier de arbeidersraden, daar waar ze in de een of andere vorm bestonden, een soort van "vooruitlopen" op de toekomst. Die arbeidersraden pasten niet in de revolutie, die zich voltrok, ze hoorden bij een revolutie, die zowel voor Rusland als voor Spanje nog toekomstmuziek was.

Zeker, vriend X. heeft gelijk, wanneer hij zegt, dat ook de anarchisten in Spanje de arbeidersraden de nek hebben gebroken. Maar ze hebben dat gedaan omdat de anarchisten in Spanje dezelfde historische rol vervulden, die de bolsjewieken vervulden in Rusland, terwijl die bolsjewieken in Spanje een gans andere rol speelden. En als men zien wil hoezeer de Spaanse anarcho-syndicalisten in de praktijk op de Russische leninisten leken, dan leze men de artikelen en boeken van een man als De Santillan.

Hoe groot de detailverschillen ook waren tussen de Spaanse- en de Russische revolutie, ze leken toch ook weer zo sterk op elkaar, dat men beide een soortgelijke, wat karakter betreft overeenkomstige etappe kan onderscheiden: Kroonstadt in Rusland, de mei-dagen van 1937 in Barcelona. Beide gebeurtenissen (Kroonstadt en de Catalaanse meidagen) waren in beide revoluties de zuiverste proletarische episoden.

Zeker, in Duitsland lagen - op het eerste gezicht althans - de dingen allemaal anders. Duitsland was geen agrarisch-, maar een kapitalistisch land. Er was een talrijk proletariaat. Er was overal industrie. Men had er politieke instellingen, zoals men die in alle modern ontwikkelde landen

aantreft. Maar men vergisse zich niet! In zekere zin was dat allemaal alleen maar de oppervlakte. Weliswaar had het Duitse kapitalisme op economisch terrein alles voor het zeggen, maar het was toch geen meester van de staat. Het Rijk van Bismarck, dat betekende: de hegemonie van Pruisen over de Duitse vorstendommen. En Pruisen, dat hield in: de heerschappij van het Jonkerdom oostelijk van de Elbe over heel het land, de heerschappij van een militaire kaste met de "Kaiser" aan de top. De Duitse revolutie van 1918 was niet de proloog voor een arbeidersmacht, die door Scheidemann en Noske zou zijn verraden. Nee, de revolutie van 1918 effende het terrein voor heel iets anders. Zij bevrijdde het Duitse kapitalisme van de ketenen, waarin het nog half feodale Pruisen nog maar al te lang de industriëlen uit het Roergebied en uit Silezië had geslagen. De revolutie van 1848, die in Frankrijk voltooid was in 1789 begonnen was, werd in Duitsland een mislukking. In 1918 hadden de Duitse arbeiders de illusie, dat zij voor eigen doeleinden streden. In werkelijkheid baanden zij slechts de weg voor het moderne kapitalisme. Ziedaar, waarom ook hier de vernietiging van de raden, niet zomaar een toevallige mogelijkheid was, die men realiseerde, maar waarom zij ook hier een onvermijdelijke noodwendigheid was. Ook hier liep de radenvorming vooruit op een revolutie, die nog niet aan de orde was.

De proef op de som, het bewijs, dat deze kijk op de zaak de juiste is, vindt men in Hongarije in 1956. Daar bestond een geheel andere situatie. De macht van het grootgrondbezit was er reeds door de bolsjewieken gebroken. Het kapitalisme heerste er in zijn modernste vorm, in de vorm van 't staatskapitalisme naar Russisch model. Eén soort van revolutie slechts was er mogelijk, omdat het proletariaat er duidelijk de grootste klasse van de maatschappij vormde. En wat zag men? De arbeidersraden hadden er zoveel kracht, dat zij met succes weerstand konden bieden aan elk streven hun slechts een ondergeschikte rol toe te kennen. Zij marcheerden vooraan en de politici, zoals bijvoorbeeld Imre Nagy, konden alleen maar volgen. Toen de invasie van de Russen het verzet der Hongaarse intellectuelen volledig brak, bleven de arbeidersraden nog een macht vormen, waarmee ieder rekening moest houden. Dat duurde zo tot aan februari 1957 toe. Zij proclameerden stakingen en werden gevreesd door de regering Kadar op een tijdstip, dat het militaire optreden der Russen al lang achter de rug was. Alle sociale lagen in Hongarije kropen na de ingreep van de Russen in hun schulp. Ze waren lam geslagen. Maar de bedrijfsarbeiders (volop in staking) waren het niet en de Centrale Arbeidersraad van Boedapest was het ook niet. De mogelijkheid, van welke vriend X. spreekt, deed zich hier niet voor. De Hongaarse raden werden niet verkracht of van hun eigenlijk en oorspronkelijk karakter beroofd, zoals de Sovjets of de Ar-Sol-Räte in Duitsland. De Hongaarse raden werden niet tot een façade of klucht gemaakt. Ze werden verslagen. Maar dat is héél iets anders.

(Slot volgt)

=====